

MALEZYA’NIN HELAL GIDA SERTİFİKASYONUNDAKİ ROLÜ

Mehmet Ali FINDIK*

İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku, İstanbul, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 9 Ocak 2020
Düzeltilme tarihi: 2 Şubat 2020
Kabul tarihi: 2 Mart 2020

Anahtar Kelimeler:

Helal endüstrisi, standart,
helal sertifikalama, JAKIM

ÖZET

Helal endüstrisi, son yıllarda uluslararası ticarete kendine yer edinmeyi başaran önemli bir sektör haline gelmiştir. Bu sektörün ticari potansiyeli, dünya genelinde ilgi çekmiş ve birçok ülke bu alanda ciddi yatırımlar yapmaya başlamıştır. Malezya bu ülkeler arasında en dikkat çekici olanlardan biridir. Ülke sınırları içerisinde tek tip bir helal sertifikasyon sistemi kurmayı başaran ve kısa bir süre içerisinde helal endüstri alanında bölgesel bir güç haline gelen Malezya, bu alanda sahip olduğu büyük pazar ve oluşan yüksek talep nedeniyle dünyanın dört bir yanından dikkatleri üzerine çekmektedir. Malezya Helal Sertifikası, sıkı ve güvenilir bulunan kriterleri ve ISO, HACCP, GMP ve GHP gibi uluslararası standartlarla uyumlu olması nedeniyle dünya çapında tanınmaktadır. Öyle ki; Tayland, Japonya, Kore, Çin, Avustralya ve Brezilya gibi birçok gayrimüslim ülke, Malezya'yı küresel Helal endüstrisinin öncüsü olarak görmektedir. Malezya'yı küresel bir helal merkezi haline getirme hedefine ulaşmak için Malezya hükümeti birçok yeni faaliyet geliştirmektedir. Bu çalışmada, helal endüstri sahasında dünyanın merkezi olmayı hedefleyen Malezya'nın, bu hedefine ulaşmak için hayata geçirdiği faaliyetler ele alınacak ve mevcut durumu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

ABSTRACT

In recent years, halal industry has become an important sector that managed to carve out a niche for itself in international trade. The commercial potential of this sector has attracted worldwide attention, and many countries have started to make significant investments in this area. Among these countries Malaysia is one of the most remarkable ones. Malaysia, which achieved to establish a uniform halal certification system across the country, subsequently succeeded to become a regional power in the field of halal industry in a short while and now aims to become a global halal hub in the near future. In recent years, Malaysia's halal industry has been getting attention from around the world due to its huge market demand. The halal certificate issued by Malaysia is recognized worldwide due to its strict criteria and its standards compatible with international standards like ISO, HACCP, GMP and GHP, so much so that even many non-Muslim countries such as Thailand Japan, Korea, China, Australia and Brazil consider Ma-

Keywords:

Halal industry, standard,
halal certification, JAKIM

*Sorumlu yazar: Mehmet Ali FINDIK, E-mail: mehmetali_fndk@hotmail.com Doi:

Malaysia as the leader of the global Halal industry. So as to achieve the objective of making Malaysia a global halal hub, Malaysian government is developing many new activities. In this study, the halal industry related policies that Malaysia that aims to be hub of Halal Industry has put them into effect are analyzed and also Malaysia's current status is evaluated.

1. Giriş

Dünyanın pek çok ülkesinde, tüketiciye sunulan gıdaların İslami ilkelere uygunluğunu göstermek üzere çeşitli kurumlar tarafından sertifikalandırma sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemin daha etkin bir şekilde kullanılması için, helal gıda sertifikalandırmaları konusunda çalışmalar yapılmakta ve piyasaya sürülen ürünlerin helal olup olmadığını tespit ve tayin edecek, ayrıca üreticiler ile tüketiciler arasında ürünlerin helalliiği hususunda hakem rolü görecek ve tüm bunları gerçekleştirebilecek denetim mekanizmasına sahip aracı kurum ve kuruluşlar oluşturulmaktadır. Günümüzde, ulusal ve uluslararası düzeyde bu tür faaliyet yürüten yüzlerce helal belgelendirme kurumu bulunmakta ve bunların sayısı her gezen yıl daha da artış göstermektedir.

Her ne kadar helal sertifikalandırma uygulamaları ilk olarak ABD'de bulunan Müslüman azınlıklar arasında ortaya çıkmış olsa da (Yalçın, 2017) İslam ülkeleri arasında, helal sertifikalandırma çalışmalarının öncüleri arasında yer alan ve bugün de faaliyetlerine etkili bir şekilde devam eden ülkelerin başında Malezya gelmektedir. Malezya'yı böyle bir çalışmanın içine çeken etmenlerin başında, ülkede yaşayan ve gıda sektöründe de etkili olan yoğun gayrimüslim nüfusun yanı sıra, ülkede önemli bir ticari pazar oluşturan ve yine gayrimüslimlere ait olan küresel gıda markaları ve global restoran zincirleri gelmektedir.

Malezya'da, helal sertifikasyon sürecine katılan devlet kurumları, çıkarılan yasa ve

standartlar kapsamında bizzat devlet desteğini de arkalarına alarak, gerek üniversiteler ve enstitüler aracılığıyla ve gerekse oluşturulan araştırma merkezleri sayesinde helal gıda çalışmalarını koordineli bir şekilde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Yapılan çalışmalar, diğer İslam ülkelerinin ve helal sertifikalama kurumlarının da dikkatini çekmekte ve bu ülkede gerçekleştirilen helal sertifikalama uygulamaları gittikçe daha da fazla ilgi odağı haline gelmektedir. Ayrıca Malezya devleti, helal sektörüne sadece dini gereklilik açısından bakmamakta, sistematik hale getirip kendi ülke sınırları içerisinde uyguladığı ve geliştirmeye çalıştığı helal üretim sistemini, diğer ülkeler için de bir model olacak seviyeye çıkartıp bu alanda dünyada öncü ülke olmayı hedeflemektedir. Dünya genelinde helâl sertifikalandırma hizmetleri büyük ölçüde dernek, vakıf ve sivil toplum kuruluşu statüsündeki kurumlar tarafından vermeye çalışılırken Malezya'da bu hizmetin bizzat devlet desteğiyle gerçekleştiriliyor olması, yine bu ülkedeki çalışmaları daha ayrıcalıklı kılmaktadır. Dolayısıyla ilk başladığı günden günümüze gelinceye kadar yaklaşık elli yıllık süreçte, helal sertifikalandırma üzerinde ciddi yatırımlar yapıp bu alanda önemli tecrübeler elde eden ve helal ürünler üzerine ilmi ve teknik çalışmalar yapmak için araştırma merkezleri ve enstitüler kuran, kendi sınırlarını aşıp pek çok ülkede helal akreditasyon faaliyeti yürüten Malezya'nın, helal endüstrisindeki rolünün tespiti ve belirlemiş oldukları kriterlerin değerlendirilmesi büyük önem arz etmek-

tedir. Bu çalışmada, attığı adımlarla ve gerçekleştirdiği yasal ve kurumsal altyapısıyla, helal endüstri alanında dikkatleri üzerine çekmeyi başaran ve 2020 yılında dünya helal merkezi olma hedefine ulaşmak için çeşitli girişimlerde bulunan Malezya'nın, helal endüstrisindeki rolü, oluşturduğu kurumsal yapı ve gerçekleştirdiği yasal düzenlemeler analiz edilerek helal merkez olma rolüne ne derece ulaştığı değerlendirilecektir.¹

1. Malezya'da Helal Sertifikasyon Sisteminde Duyulan İhtiyaç ve Oluşan Talep

Bir Güneydoğu Asya ülkesi olan Malezya, biri federal bölge olmak üzere toplam 14 eyaletten oluşmaktadır. Ülkenin resmi dini İslam'dır ve bu kabul, Malezya anayasasında açıkça vurgulanmaktadır. Ancak Malezya, her ne kadar resmi dini İslam olsa da, farklı dini grupların bir arada yaşadığı çok kültürlü ve çok uluslu bir ülkedir. Malezya İstatistik Daire'sinin 2018 Temmuz ayı verilerine göre (DOSM, 2018) dışarıdan gelen 3 milyon nüfus hariç tutulursa, ülkede yaşayan Malezya vatandaşlarının sayısı 29 milyon civarındadır. Bu nüfusunun %69,1'lik kısmını Malay kökenli (Bumiputera) olanlar oluştururken, geri kalan %23'lük kısmını Çinliler, %6,9'luk kısmını Hindular ve %1'lik kısmını da diğer etnik kökenli insanlar oluşturmaktadır. Ülkedeki Çinli ve Hindu kökenli topluluklar aynı zamanda ülkedeki dini farklılığın da temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında Malezya, her ne kadar dünya genelinde bir İslam ülkesi olarak öne ıkrsa da ülkede yaşayan Çinli ve Hindu nüfus dikkate alındığında, gayrimüslimlerin azımsanmayacak bir nüfusa sahip oldukları

görülmektedir. 2019 Yılı ABD Uluslararası Din Özgürlüğü Komisyonu verilerine göre (USCIRF, 2019) Malezya'da yaşayan Müslümanların oranı %61,3 iken Budistlerin oranı %19,8, Hristiyanların oranı %9,2, Hinduizme inananların oranı ise %6,3'tür. İşte bu nüfus dağılımı, Malezya'nın helal sertifikalandırma faaliyetlerine başlamasını tetiklemiştir. şöyle ki, her ne kadar toplam nüfus içindeki oranları %40'lar seviyesinde olsa da gayrimüslimler ülke ekonomisinde, sanayisinde ve bilhassa gıda piyasalarında etkin bir varlık göstermektedirler. Bu durum, gayrimüslim menşeli tüketim mallarına karşı ülkedeki müslümanlar nezdinde bir hassasiyetin oluşmasına neden olmuştur. Bu sebeple, özellikle ithalat yoluyla ya da endüstriyel işlemler sonucunda iç piyasaya giren gıda, ilaç, kozmetik vb. tüketim ürünleri ya da restoran zincirlerinin sunduğu menülerin şeri ilkelerle uyumlu olup olmadığının tespit edilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu hususta tüketicilerin bireysel olarak ilgili bütün piyasa mallarını, üretim yerlerini ve şekillerini denetleyip tespitte bulunmalarına imkân olmadığından bu işlemleri onlar adına yürütecek ve onları bilgilendirip yönlendirecek yetkili ve etkili kurum ya da kurumlara ihtiyaç duyulmuştur.

Malezya'daki helal sertifika uygulaması halen zorunlu olmayıp isteğe bağlı olarak verilmektedir. Ürün ya da işletme için, helal sertifikaya başvurulması gerektiğini söyleyen herhangi bir kanun ya da hüküm bulunmamaktadır. Ancak, yetkili kurundan sertifika almadan, ürün ya da işletmelerde helal ya da helali çağrıştıran bir ifade veya işaretin kullanılması yasal olarak suçtur. Dolayısıyla, ürünlerinin helal oldu-

¹ Bu çalışmada yer verilen konular, Malezya'nın helal endüstrisindeki faaliyetleri ile sınırlı tutulmuş olup Malezya helal standartlarının ve helal sertifikalandırmada Malezya tarafından aranan

kriterlerin değerlendirilmesi, daha sonra yapılması planlanan başka bir çalışmada ele alınacaktır.

ęunu logo, işaret, yazı gibi vasıtalarla deklare etmek isteyen işletmeler için, bu iddialarını ilgili resmi kurumdan helal sertifika olarak tescilleme zorunluluğu vardır (Soraji vd., 2017). Malezya’da helal sertifika alan firmalara bakıldığında bunların çoğunluğunun gayrimüslimlere ait işletmeler olduğu görölmektedir. Zira halk arasında, helallik açısından gıdalara olan güvensizlik genelde gayrimüslimlere ait ürünlere yöneliktir. Dolayısıyla müslüman üreticiye genel itibariyle bir güven olduğundan bu üreticiler, helal sertifika almaya pek ihtiyaç duymayabilmektedir. Bunun yanı sıra, belli bir müşteri potansiyeline sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin birçoğu, maliyetleri sebebiyle ve helal sertifika almanın kendileri için çok fazla fayda sağlamayacağını düşünerek, helal sertifikası almaya pek yanaşmamaktadır (Zakaria, 2008). Çünkü helal sertifikası almak için yerine getirilmesi gereken prosedürlerin oldukça maliyetli ve meşakkatli olduğunu düşünmektedirler. Özellikle sertifika alabilmek için JAKIM, İç Ticaret Koperatif ve Tüketici Bakanlığı (MDTCC), Sağlık Bakanlığı, Veterinerlik Dairesi, Belediye Meclisi gibi devlet kurumların kriterlerini yerine getirmek, sertifika aldıktan sonra da sürecin aksamaması için yapılan harcamalar ekstra bir maliyet oluşturduğu için, birçok işletme sertifika almama yönünde bir yaklaşım içine girmektedir.

2. Malezya’daki Helal Sertifikasyon Uygulamasının Tarihçesi

Malezya’da helal gıdaya yönelik çalışmalar ilk olarak, ölkedeki birbiriyle iç içe yaşayan farklı etnik ve dini yapıların olmasının getirdiği farkındalığın da etkisiyle,

müslümanlar arasında 1960’lı yıllarda başlar. Özellikle 1970’li yıllarda artan ithal gıda ürünleri ve ölkede genelde açılan küresel gıda pazarında kendine yer bulmuş gayrimüslim restoranlar, ölkede yaşayan müslümanları, tükettikleri gıdaların helal olduğunun güvencesini verecek bir otorite arayışına itmiştir. Toplumdan gelen bu talepler doğrultusunda Malezya hükümeti, hem ölkede içerisinde üretilen ve hem de ithal edilen gıda maddelerinin helalliği ile ilgili bir takım yasalar, düzenlemeler ve prosedürler hazırlamaya başlar (Riaz ve Chaudry, 2004).

1972 Ticaret Tanımları Yasası kapsamında 1975 yılında çıkarılan ve gıda ürünlerinde sahte helal etiketi kullanımını ceza gerektirecek bir suç olarak kabul eden Ticaret Tanımları (Helal İfadesinin Tanımı) Düzenlemesi ile Ticaret Tanımları (Helal İşaretinin Kullanımı) Düzenlemesi, helal gıda alanında Malezya’da gerçekleştirilen ilk yasal düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Zakaria, 2008; Riaz ve Chaudry, 2004).

Gıda ve benzeri tüketim mallarının helalliği hususunda artan şüpheler ve kamuoyunda ortaya çıkan tartışmalar üzerine, bu konunun önem ve hassasiyetinin oluşturduğu gündem, 1982 yılında Başbakanlık Dairesi çatısı altında bulunan İslami İşler Bölümü’nü, müslümanların tükettiği yiyecek, içecek ve diğer ürünleri değerlendirecek bir komisyon kurmaya sevkeder. İlk olarak Helal-Haram Komisyonu adıyla oluşturulan bu çalışma grubu daha sonra “Müslümanlar Tarafından Kullanılan Gıda ve Malzemeleri İnceleme Komitesi” adını alır (Abdul Rahman, 2005). Kurulan bu komisyon, ilk iş olarak gıda hizmeti veren kuruluşlarda, otellerde, restoranlarda ve gıda işleme tesislerinde düzenli olarak yerinde kontroller gerçekleştirir. Böylece helal ser-

tifikasyonun doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamaya çalışır (Zakaria, 2008). Bu komisyonun bir başka görevi de, helal gıda üreticileri, tedarikçileri ve satıcıları arasında farkındalığı denetlemek ve tanıtmaktır. Yine aynı yıl, Malezya hükümeti yaptığı bir yasal düzenleme ile ithal edilen bütün etlerin (sığır, dana, koyun ve kümes havanları) Malezya'daki Başbakanlık Dairesine bağlı İşlami İşler Bölümü ya da Veteriner Hizmetleri Dairesi tarafından onaylanan mezbahalardan getirilmesini ve helal sertifikaya sahip olmasını şart koşar (Riaz ve Chaudry, 2004; Asa, 2017).

Kurulan helal komisyon ile organizasyon yapısı daha da genişleyen Din İşleri Dairesi, 25 Mayıs 1985 tarihinde yeniden yapılandırılır ve Başbakanlık Dairesi İşlami İşler Bölümü (BAHEIS) olarak belirlenen yeni adıyla faaliyetlerine devam eder. O zamanlar yiyecek, içecek ve ürünlerin helallik kriterlerinin değerlendirilmesinden BAHEIS adlı bu kurum sorumlu tutulmuştur. Ayrıca gıda üreticileri, dağıtıcıları ve ithalatçıları arasında helal farkındalık oluşturma faaliyetlerini de, yine bu kurum gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu bölüm, helal gıda ve diğer helal tktim maddeleriyle ilgili kılavuz niteliğinde bir taslak hazırlar. O dönemde, helal ürünlerin onaylanması, verilen bir belgeyle gerçekleşir ve bu helal ürünler, yerel girişimcilerin üretmiş olduğu gıda ve diğer tktim malzemeleriyle sınırlı kalır. Özellikle o dönemde başbakan olan Mahathir Mohamad, Helal sektördeki potansiyelin farkına varır ve bu sektörün gelişmesi için girişimlerde bulunur (Hasbullah vd., 2018; Efe ve zay, 2013).

1994 yılının başlarından itibaren helal logo uygulamasına geçilir ve helal sertifikası alan ürünlerin ambalajlarında, ürünün helal sertifikalı olduğuna işaret eden bir logo kullanılmaya başlanır (Soraji vd., 2017).

1996 yılının Eylül ayında yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında, 1 Ocak 1997 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, İşlami İşler Bölümü'nün (BAHEIS), bağlı olduğu Başbakanlık Dairesi'nden ayrılarak İşlami İşler Kalkınma Dairesi (JAKIM) statüsüne yükseltilmesi kararlaştırılır. Böylece JAKIM, daha önce BAHEIS olarak adlandırılan kurumun yetki ve görevlerini de üstlenerek bir devlet kurumu olarak hizmete başlar.

Daha sonra Malezya Hkmeti, 1998-2002 yılları arasında, helal sertifikasyon amacıyla işletmelerin denetlenme görevini, özel bir kurum olan Ilham Daya Sdn Bhd. adlı bir şirkete verir. Bu şirket, helal sertifikası başvurusunda bulunmuş ya da helal sertifikasına sahip olan firmalara yönelik denetimler gerçekleştirirken JAKIM, başvuruları kabul edilen firmalara helal sertifika verme görevini icra eder. 2002 yılının Eylül ayının başında ise hükümet tarafından alınan karar gereği, tüm helal sertifikalama işlemlerinin JAKIM'in İşlami Gıda ve Tktim Malları Araştırma Bölümü tarafından yapılması kararı alınır (Soraji vd., 2017).

O tarihlerde, JAKIM'in çatısı altından bulunan İşlami Gıda ve Tktim Malları Araştırma Bölümü yönetimi altında görevlendirilen Müslümanlar Tarafından Kullanılan Gıda ve Malzemeleri İnceleme Komitesi'nin yeleri, Eyalet İşlam Konseyi'nden gelen delegeler ile devlet kuruluşlarından, kurumlardan, özel sektrdn ve yükseköğrenim enstitülerinden gelen uzmanlardan oluşmaktadır. Helal ve haram ürünlerin belirlenmesinde farklı disiplinlere ait uzmanlık bilgilerine ihtiyaç duyulduğundan, komite üyelerinin belirlenmesinde bu ihtiyacın karşılanması için, farklı alanlardan uzman kişiler seçilir. Laboratuvar testleri için ise, Malezya Tarımsal

Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (MARDI) laboratuvarları ile yerel üniversite ve Kimya Departmanı laboratuvarları kullanılır. Bu süreçte, Müslümanlar Tarafından Kullanılan Gıda ve Malzemeleri İnceleme Komitesi'ne verilen yetkiler şunlardır (Abdul Rahman, 2005):

- i. Tazelik ve helallik garantisini verebilmek için yiyecek ve içecekler üzerine araştırmalar yapmak;
- ii. Haram-helal durumunu değerlendirmek için belirli hazır gıdalarda, gıda maddeleri ve içerikleri üzerinde araştırmalar yapmak;
- iii. Müslüman tüketiciler tarafından kullanılan giyim, ilaç, kozmetik ve deterjan gibi ürünlerde, herhangi bir haram madde bulunmadığının teminatını verebilmek için bu ürünler üzerinde araştırmalar yapmak;
- iv. İslam Dini tarafından öngörülen prensiplere uygunluğunun ve uyumluluğunun sağlanması için gıda üretim tesislerinin, mezbahaların ve depolama tesislerinin denetimini yapmak;
- v. Kabul edilebilir olduklarından emin olmak için yiyecek ve içecek hazırlama ve pişirme yöntem ve uygulamalarını incelemek ve değerlendirmek ve
- vi. Araştırmaların, incelemelerin ve değerlendirmelerin sonuçlarını temin etmek.

JAKIM, helal sertifikasyon sisteminin Malezya'da hızla gelişmesi neticesinde müslüman nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasının gerekliliğini de dikkate alarak, Kamu Hizmetleri Dairesi'nin onayıyla, kendi bünyesinde bulunan Helal Şube'sini, 2005 yılında Helal Merkez (HALAL HUB) adı altında daha büyük bir organizasyon haline

dönüştürür (Rahman, 2014). 1997 yılından 2008'e kadar JAKIM, helal sertifikasyon sürecini yürüten en yetkili kurumdur. Bununla birlikte, buldukları eyaletlerin din işlerinden sorumlu olan Eyalet İslami İşler Meclisi (MAIN) ve Eyalet İslami İşler Dairesi (JAIN) adlı kurumlar da iç piyasalar için helal sertifikası verme ve helal logo düzenleme yetkisine sahiptir (Abdul Rahman, 2005). Ayrıca, o dönemlerde ülkede hizmet veren ve farklı helal logolar kullanan özel helal sertifikasyon kurumları da bulunmaktadır. 2 Nisan 2008 tarihine gelindiğinde Helal Endüstriyi Geliştirme Kurumu (HDC), helal sertifikasyon sürecindeki verimliliği arttırmak, daha iyi bir koordinasyonun sağlanmasına yardımcı olmak ve uluslararası düzeyde karşılaşılan karışıklıklara engel olmak için tüm helal sertifikasyon faaliyetlerinin yönetimini devralır (Noordin vd., 2009). Ancak 8 Temmuz 2009 tarihinde toplanan Malezya Bakanlar Kurulu, helal sertifikasyonla ilgili yetkileri tekrar JAKIM'e verir (Soraji vd., 2017).

Ayrıca 2000 yılında Malezya, helal sertifikasyon sürecinde önemli bir adım olan helal standardını yayınlar. Bir ilk olan bu standart, uluslararası düzeyde ilgi uyandırır ve Malezya'yı, dünyadaki helal sertifikasyon uygulamalarında önemli bir yere taşır (Jais, 2019). 2004 yılında revize edilen bu standart 2009 yılına gelindiğinde tekrar gözden geçirilip üzerinde bir takım değişiklikler yapıldıktan sonra "MS1500: 2009 Helal Gıdaların Üretimi, Hazırlanması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Genel Kılavuz" adıyla uygulamaya konulur. Son olarak, 2019 yılında üçüncü revizyonunu geçiren standart "MS1500: 2019 Helal Gıda – Genel Kılavuz" adıyla tekrar yayınlanır. Helal Gıdaya ilişkin çıkarılan standardın ardından paketleme,

kozmetik, lojistik, ilaç, konaklama gibi endüstri alanlarında da helal sertifikalar hazırlanmıştır (izelge 1).

Malezya’da helal endüstrinin gelişmesine bağlı olarak zamanla JAKIM dışında bazı helal belgelendirme kurumları da faaliyet göstermeye başlar. Bunların bir kısmı, mesela Amerika merkezli IFANCA gibi, merkezleri başka ülkelerde bulunan helal sertifikalama kurumlarıdır (Md Yusof, 2017). Bu şekilde pek çok sertifika kurumunun ülke içerisinde hizmet vermesi bazı karışıklıklara sebebiyet verir. Ayrıca, JAKIM’in daha etkili hizmet verebilmesi için bazı yetkilerinin artırılmasına da ihtiyaç duyulur. Bunun üzerine 2011 yılında çıkarılan Ticaret Tanımları Yasası ve bu yasa kapsamında hazırlanan 2011 Ticaret Tanımları (Helalin Tanımı) Düzenlemesi ve 2011 Ticaret Tanımları (Helal Sertifikalama ve İşaretleme) Düzenlemesi ile hem JAKIM’in yetkileri artırılmış hem de ülkede bulunan diğer tüm helal sertifika kurumlarının faaliyetlerine son verilerek ülke içerisinde helal belgelendirmede JAKIM tek otorite kabul edilmiştir.

3. Malezya Helal Sertifikasyon Sisteminin Etki Alanı

Malezya, helal sertifikasyon uygulamasının gerçekleştirildiği diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında helal sertifikasının ve helal logosunun devlet tarafından verildiği ve helal sertifikasyon uygulamasına devletin birçok kurumuyla birlikte tam destek sağladığı bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi olmasının yanı sıra helal uygulama merkezini kurmuş olması ve dünya genelinde kullanılabilir şekilde standart hale getirilmiş, kendi hükümeti tarafından tanınan ve des-

teklenen bir logoya sahip olması Malezya’yı helal sertifika uygulaması konusunda önemli bir yere konumlandırmaktadır.

Helalin yanı sıra, yine Kuranî bir kavram olan “tayyib” kelimesi de, ilgili ayetlerde helal ile birlikte zikrolunan bir diğer kriterdir (Bakara 168; Maide 88; Enfal 69; Nahl 114). Günümüzde, gıdalar bağlamında kullanıldığında “temiz” “zararlı olmayan”, “güvenilir”, “hilesiz” “kaliteli” gibi anlamlarla ilişkilendirilen “tayyib” kavramı, helallik kriterlerine daha hassas bir yapı kazandırmış ve helal sertifikalı ürünleri, sadece Müslümanlar tarafından aranan değil aynı zamanda bu ürünlerin uluslararası düzeyde takdir görülmesini sağlayan bir seviyeye çıkabilmesinin önünü de açmıştır. Helal sertifikalandırma çalışmalarında bu hususu dikkate alan Malezya, üretilen gıda ve ürünlerin güvenliği, kalitesi ve hijyeni konusunda, helallik kriterlerinin yanı sıra ISO, HACCP, GMP, GHP gibi uluslararası standartlara uygunluğu da, kendi oluşturduğu helal standartlarına kriter olarak eklemiştir. Bu durum, helal sertifikası almış ürünlerin temizliğini, güvenliğini ve yüksek kalitede olmasını sağladığı için, gayrimüslimlerin de dikkatlerini bu tür ürünlere çekmesine imkan vermiştir. Birçok gayrimüslimin, sağlıklı bir seçim olacağını düşünerek helal sertifikalı ürünleri tercih ettiği gözlemlenmektedir. Yine bu kriterler, Malezya'nın helal ürünlerinin, ihracat amaçları için iyi kalitede ve uluslararası bir standartta olmasına imkan vermekte ve bu ürünlere yönelik talebin artmasını sağlamaktadır.

Malezya Helal Sertifikasyonu, sadece Malezya ile sınırlı kalmayıp hem komşu ve bölge ülkelerde hem İslam İşbirliği Teşkilatı’na üye pek çok ülke arasında ve hem de

uluslararası düzeyde genel itibariyle kabul ve takdir görmektedir. Malezya'nın içinde yer aldığı Güneydoğu Asya'da bulunan 10 ülkenin oluşturduğu Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ülkeleri arasında ticareti daha kolay ve etkin hale getirmek için oluşturulan Helal Gıdaların Hazırlanması ve Ambalajlanmasına İlişkin ASEAN Genel Kılavuzu, Malezya Helal Kılavuzu'nu benimsemektedir. Ayrıca Brunei, Endonezya, Malezya ve Singapur devletlerinin din işleri kurumlarının oluşturduğu MABIMS adlı organizasyon da, Malezya tarafından hazırlanan Helal Kılavuzu referans almaktadır. Bunun yanı sıra, Uluslararası Gıda Kodeksi Komisyonu olan Codex Alimentarius da, 1997 tarihinde düzenlediği 22. dönem toplantısında Malezya tarafından kullanılan "helal" tanımını benimsemiş ve kendi oluşturduğu helal yönergesinde bu tanıma yer vermiştir (FAO, 1997).

2019 yılının Kasım ayı itibariyle dünya genelinde 45 farklı ülkede JAKIM tarafından tanınan toplam 81 helal sertifika kurumu vardır. Bu kurumlardan iki tanesi Türkiye'de bulunmaktadır. Bunlardan biri merkezi İstanbul'da bulunan GİMDES, bir diğeri de merkezi İzmir'de bulunan KASCERT INTERNATIONAL adlı kurumdur (JAKIM, 2019). JAKIM'in tanıdığı bu kurumlar tarafından helal sertifikası verilen ürünler, Malezya'ya ithal edilecek olursa, ürünlerin üzerinde helal sertifikası aldıkları ve JAKIM tarafından da tanınan kurumların logosu kullanılmaktadır (Buang ve Mahmod, 2012).

4. JAKIM'in Helal Belgelendirmedeki Yetki Sahası

Günümüzde Malezya'da ki helal gıda sertifikasyonu genel itibariyle Malezya İslami İşler Kalkınma Dairesi'nin (JAKIM) yargı

yetkisi alanı içerisinde yer almaktadır. 2011 yılında çıkarılan Ticaret Tanımları Yasası ve bu yasa kapsamında hazırlanan 2011 Ticaret Tanımları (Helalin Tanımı) Düzenlemesi ve 2011 Ticaret Tanımları (Helal Sertifikalama ve İşaretleme) Düzenlemesi ile JAKIM'in yetkileri daha da genişletilmiştir. Bu yasa çıkarılmadan önce, JAKIM görevlileri, helal denetimler esnasında, ancak yanlarında İç Ticaret Kooperatif ve Tüketici Bakanlığı (MDTCC) memurları olduğunda icra faaliyetlerini yapabilmekteydiler. Bu yasayla birlikte elde edilen yetkiler çerçevesinde artık JAKIM gerekli durumlarda tutuklama gerçekleştirebilmekte veya kovuşturma açabilmektedir. Bu kapsamda, helal sertifikasyon uygulamasını daha etkili ve güvenilir hale getirmek için, MDTCC bünyesinde eğitim alan 222 İslami İşleri Bölümü personeline verilen yetki kartları sayesinde bu personel de, helal sertifikasyon sürecinde bakanlık icra memurlarının sahip olduğu yetkileri de elde etmişlerdir. Bu sayede, yetki kartına sahip olan JAKIM personeli, helal ihlalinin olduğu suçlara karşı daha etkili bir şekilde hareket edebilmektedirler. Bu karta sahip olan personel, denetim esnasında denetlenmek istenen firmanın yetkilileri tarafından bir engelle karşılaştıklarında durumu mahkemeye de taşıyabilmektedir.

Bu yasanın yürürlüğe girmesinden önce JAKIM, helallik ile ilgili suistimal durumlarında sadece mahkemede tanık olarak bulunma yetkisine sahipken ve ilgili bakanlığa (MDTCC) bilgi vermeden icra işlemlerine başlayamazken, bu yasayla birlikte, sahip olduğu helal sertifikası kriterlerini ihlal eden, helal logoyu kötüye kullanan herhangi bir iş yeri sahibine veya bireye karşı, yanlarında MDTCC görevlileri olmasa da icra faaliyetlerini yürütmeye yetkisine sahip hale gelmiştir. Böylece, bu yasayla birlikte

JAKIM'ın üzerindeki kısıtlamalar büyük ölçüde kalkmıştır. Yasada yapılan değişiklikler, JAKIM'e ve JAKIM görevlilerinin Ticaret Tanımları Denetçi Yardımcısı olarak atandığı Eyalet İşler Meclisi'ne (MAIN) yetki vermiş ve bu yetki sayesinde JAKIM ve eyaletlerde MAIN/JAIN, gerekli durumlarda işlemleri uyarma, işlemleri askıya alma ve işletmenin ruhsatını iptal etme gibi yaptırım gücüne de sahip olmuştur (Soraji vd., 2017).

JAKIM/JAIN sertifika verdikleri işletme ve tesisleri izleme, takip etme ve tüketicilerden gelen şikâyetler yoluyla denetlenmektedir. Denetimler periyodik şekilde ve ani baskınlar şeklinde yapılmaktadır. Helal sertifika başvurusu yapıldıktan sonra, başvurunun onayı için yapılan saha denetimleri, biri din uzmanı diğeri teknik uzman olmak üzere en az iki denetçi tarafından gerçekleştirilmektedir. Firmanın sertifika almasından sonra belli zaman periyotlarında yapılan takip denetimleri ya da gelen şikâyetler üzerine kritik bir durum sebebiyle yapılan denetimler, JAKIM/JAIN personelinin yanı sıra İç Ticaret Kooperatif ve Tüketici Bakanlığı (MDTCC), Tarım Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Yenileşme Bakanlığı (MOSTI), Yerel Yönetim, Veteriner Hizmetleri Dairesi gibi kurumlardan da bir kaç yetkili kişinin katılımıyla organize edilmektedir (Saad vd., 2016). JAKIM, helal belgelendirme alanında daha etkin ve organize bir şekilde hizmet verebilmek için, sadece bu alana yönelik çalışmalar yürütmek üzere kendi bünyesinde bir Helal Hub Bölümü de oluşturmuştur.

4.1. Helal Hub Bölümü

Helal Hub Bölümü, JAKIM'ın çatısı altında hizmet veren bölümlerden biri olup

Malezya'da helal sertifikasyon uygulamasından sorumlu olan asıl yetkili birimdir. Helal Hub Bölümü, ilgili yasalara, düzenlemelere, standartlara ve kılavuzlara uygun olarak Malezya Helal Sertifikasyon uygulamasının verimli, hızlı, düzgün ve güvenilir bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli olan faaliyetleri yerine getirmektedir. Bu bağlamda helal sertifikasyon ve kalite yönetim sistemi hizmetlerinin yerine getirilmesinde ISO/IEC 17065 standart gereksinimlerini karşılamak için sürekli iyileştirmeler yapmayı, faaliyet planlamalarına dahil etmiştir. Halal Hub, 2020 yılına kadar dünya genelinde helal konusunda merkez olmayı hedeflemektedir (JAKIM, 2015).

Malezya'nın Helal Sertifika imajını daha da geliştirmek için hükümetin de desteğiyle, JAKIM bünyesinde bulunan Helal Hub Bölüm'ünde 5 ayrı birim oluşturulmuştur (Shahar, 2017). Bunlar:

- a. **Helal Uzman Kurulu (HPB) / Halal Professional Board:** Helal alanında daha fazla sayıda uzman yetiştirme planı üzerine Malezya hükümeti tarafından uluslararası düzeyde yetkilendirilmiştir.
- b. **Uluslararası Malezya Helal Akademisi (MIHA) / Malaysia International Halal Academy:** Helal endüstrisi alanında teknokrat nesiller oluşturma planının gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuştur.
- c. **Uluslararası Helal Araştırma Akademisi (HIRA) / Halal International Research Academy:** Helal endüstrisi konusunda uluslararası boyutta araştırma faaliyetlerini yürütmek amacıyla oluşturulmuştur.

d. Uluslararası Helal Otorite Kurulu (IHAB) / International Halal Authority Board:

Bu kurul sayesinde, helal sertifikasyon konusunda dünyadaki bütün helal otoriteler arasında bir uyumluluk oluşturulması hedeflenmektedir.

e. Helal Yenilik ve Teknoloji Merkezi (HITEC) / Halal Innovation and Technology Centre:

Helal endüstrisi alanında yaratıcılığı ve yenileşmeyi arttırma planına yönelik kurulmuştur.

Yukarıda sayılan bu beş birimden birincisi olan Helal Uzman Kurulu'na, yürüttüğü aktif faaliyetlerden dolayı burada kısaca değinilecektir

4.1.1. Helal Uzman Kurulu (HPB)

Helal endüstrisini daha da verimli hale getirebilmek için bir adım daha atılmış ve 15 Aralık 2014 tarihinde Malezya Ulusal İşlami İşler Konseyi'nin 58. toplantısında Helal Uzman Kurulu'nun oluşturulmasına karar verilmiştir. 18 Mayıs 2017 tarihi itibariyle resmi olarak göreve başlayan bu kurulun sorumluluğu, eğitim modülleri geliştirmek ve helal eğitim sağlayıcılarının ve kursiyerlerinin yeterliliğini değerlendirmektir. Bu kurulun ana hedefi, helal sektöründe rol alan önemli aktörlerin, helal ile ilgili çok yönlü ve kapsamlı bir eğitim almasını sağlamaktır (Safian vd., 2017). Ayrıca hükümet almış olduğu bir kararla, helal sahasında daha fazla uzman yetiştirmek ve bu sahadaki profesyonelliği daha da arttırmak için Helal Uzman Kurulu'nun yetkisini uluslararası düzeye çıkartmıştır (TheSunDaily, 2017).

Helal Uzman Kurulu, 13 üyeden oluşmaktadır. Bunlar:

- i. JAKIM Yöneticisi (Kurula başkanlık eder);
- ii. Sağlık Bakanlığı Müdürü;
- iii. Malezya Standartlar Dairesi Müdürü;
- iv. Yüksek Öğretim Bakanlığı Müdürü;
- v. Beceri Geliştirme Dairesi Genel Müdür Yardımcısı;
- vi. Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Kıdemli Baş Müdürü;
- vii. Helal alanında deneyimli 7 uzman temsilci.

Malezya İşlam Kalkınma Dairesi (JAKIM), kendi bünyesinde yer alan Helal Hub Bölümü aracılığıyla organize ettiği Malezya Uluslararası Helal Meclisi (MyHA) programıyla, Helal Uzman Kurulu Kursu (HPBC) düzenlemektedir. Gerek ülke içinden ve gerekse ülke dışından birçok katılımcının iştirak ettiği programda Helal Sertifikasyon uygulamasının önemli kriterleri arasında yer alan Helal Yönetici Kursu ve İç Helal Komitesi Kursu vermektedir. Kurs sonrasında, eğitime iştirak eden katılımcılar, JAKIM Helal Uzman Konseyi tarafından hazırlanan ilgili eğitim modüllerine dayalı bir yeterlilik değerlendirmesine tabi tutulmaktadır.

Güçlü bir helal sertifikasyon sistemi oluşturmanın önemli adımlarından biri de helal analiz yapılabilen donanımlı laboratuvarlara sahip olmaya bağlıdır. Malezya'nın bu konuda sahip olduğu potansiyele işaret etmek adına aşağıda Malezya'da hizmet veren helal laboratuvarlara değinilecektir.

4.2. Helal Laboratuvarlar

Helal sertifikalı olan ya da helal sertifikası için başvuru yapılan ürünlerin, helal kriterlerini taşıyıp taşımadığının tespiti için ilgili

ürünler laboratuvar analizlerine tabi tutulmaktadır. Bu amaçla, öncelikli olarak Kimya Dairesi laboratuvarları ile Sağlık Bakanlığı laboratuvarlarının yanı sıra bazı özel laboratuvarlar kullanılmıştır. Ancak bu laboratuvarlar, sadece helal analizlere tahsis edilmeyip çok amaçlı kullanıldıklarından, helal analizlerde bazı aksaklıklar ve gecikmeler meydana gelebilmektedir. Bundan dolayı, helal analizlerin daha verimli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirileceği ve sadece helal analizlere tahsis edilmiş bir laboratuvar kurulmasına büyük ihtiyaç duyulmuştur.

4.2.1. Malezya Helal Analiz Merkezi (MyHAC)

Bünyesinde, helal sektörün yönetimini, eğitimin faaliyetlerini ve kendine ait laboratuvar hizmetlerini barındıracak bir organizasyon olarak planlanan Malezya Helal Kompleksi'nin bir birimini oluşturan Malezya Helal Analiz Merkezi'nin (MyHAC) geliştirilmesi fikri ilk olarak 2005 yılında ortaya çıkmıştır (Hamidi, 2018). Helal analizlere tahsis edilen dünyadaki ilk helal laboratuvar olma özelliğini taşıyan ve geliştirilen yeni helal analiz metotlarının da uygulandığı, Kimya Bölümü ve Biyoteknoloji Bölümü olmak üzere iki ana laboratuvara sahip olan Malezya Helal Analiz Merkezi, helal sertifikalı ürünler üzerinde araştırma ve analiz yapmak için JAKIM bünyesinde 2012 yılında kurulmuş bir laboratuvar merkezidir. Özellikle helal analizler için geliştirilen yeni tekniklerin de kullanıldığı bu laboratuvar merkezinin kurulmasının, helal endüstrisinin uluslararası alanda daha da büyümesine katkı sunacağı devlet adamları tarafından da dile getirilmektedir. Bu laboratuvarın kurulmasıyla, daha önce helal analizlerin yapıldığı Ulusal Kimya

Dairesi Laboratuvarında (MPPHM, 2014) karşılaşılan zorlukların da üstesinden geleceği düşünülmektedir.

MyHAC bünyesinde mevcut olan laboratuvar hizmetleri arasında şunlar da yer almaktadır:

- Alkol, yağ ve yağ asitleri analizi için Gaz Kromatografisi Kütle Spektrometresi (GCMS) kullanımı;
- Protein ve jelatin analizi için Fotodiyot Dizi Dedektörü (PDA) ve Floresans Dedektörü ile Ultra Yüksek Performanslı Sıvı Kromatografisi (UHPLC) kullanımı;
- Yine protein ve jelatin analizi için TademMass Spektrometre Sıvı Kromatografisi (LC MSMS) kullanımı;
- Lif, deri ve kürk analizi için Taramalı Elektron Mikroskopu (SEM) ve Fourier Dönüşümlü Kızılötesi Spektroskopisi (FTIR) kullanımı;
- Et ve GDO analizi için PCR Termal Döngüleyici, Gerçek Zamanlı PCR ve DNA Dizileyici kullanımı.

4.2.2. JAKIM Tarafından Tanınan Diğer Laboratuvarlar

Helal sertifikasyon sürecini hızlandırmak için, Malezya Helal Analiz Merkezi (MyHAC) dışında, bu amaçla hizmet veren JAKIM tarafından tanınmış 4 farklı özel laboratuvar daha bulunmaktadır. Bunlar:

- a. TPM Biotech Sdn Bhd:** Malezya'daki helal sertifikasyon sürecini hızlandırmaya yardımcı olmak amacıyla JAKIM tarafından tayin edilen ilk helal ürün analiz laboratuvarıdır.
- b. Helal Ürünler Araştırma Enstitüsü (HPSI):** Malezya Putra Üniversitesi (UPM) bünyesinde kurulan bir

enstitüdür. Bilim ve Teknolojiye dayalı Helal Ar-Ge hizmetlerinden dolayı 2018 yılı Helal Bilim ve Araştırma Ödülü'ne layık görülmüştür (UPM, 2018).

c. Melaka Biotechnology Corporation: 2016 yılında JAKIM tarafından tanınan bu laboratuvar helal ürün analizlerinin daha hızlı bir sürede gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Sağlık Bakanlığı'na bağlı Gıda Güvenliği ve Kalite Bölümü ve Ulusal İlaç Kontrol Bürosu için de laboratuvar hizmeti veren bu birim; Kimya ve Gıda Teknolojisi, Mikrobiyoloji, Helal ve Moleküler Biyoloji, Toksikoloji gibi çeşitli önemli laboratuvarlara da sahiptir.

d. Unipeq Sdn Bhd: Malezya Kebangsaan Üniversitesi (UKM) bünyesinde hizmet veren bir merkezdir. Özellikle gıda endüstrisine yönelik teknik imkanlar sunmaktadır. Alkol ve domuz DNA'sı tespiti gibi analizlerin yanı sıra helal sertifikasyon sürecinin önemli bir kısmını oluşturan Helal Yöneticilik, Helal İç Denetçilik, Helal Güvence Yönetim Sistemi gibi konularda da eğitim vermektedir.

4.3. Helal Eğitim Programları

Helal Sertifikasyon sisteminin daha da geliştirilip etkili ve başarılı bir uygulama haline gelebilmesi, helal güvence sisteminin kusursuz bir şekilde sağlanması ve tüketiciler arasında farkındalığın ve helal bilincin arttırılabilmesi için eğitim programları önemli bir rol üstlenmektedir. Bu tür programların organizasyonunda, Helal Endüstriyi Geliştirme Kurumu (HDC) dikkate değer katkılar sunmaktadır. Mesela HDC

tarafından kurulan Küresel Helal Destek Merkezi (GHSC); firmaların, yatırımcıların, araştırmacıların, uzmanların ve hizmet sağlayıcıların helal ile ilgili bilgilere, helal prensiplerin kapsamına, endüstri istatistiklerine, piyasa eğilimlerine, sertifika uyumluluğuna, son yapılan helal araştırmalara ve yeniliklere erişmelerine imkan sağlayan bir oluşumdur.

Devlet kurumu olan JAKIM ve HDC'nin yanı sıra bazı üniversitelerde kurulan helal enstitüler de, bu iki kurumla koordineli bir şekilde helal eğitim programlarını sunmaktadır. Mesela, Malezya Putra Üniversitesinde (UPM) bulunan Helal Ürünler Araştırma Enstitüsü (HPRI), Malezya Uluslararası İslam Üniversitesinde (IIUM) bulunan Uluslararası Helal Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INHART) ve Malezya İslam Bilim Üniversitesinde (USIM) bulunan Helal Araştırma ve Yönetim Enstitüsü (IHRAM), bu tür helal eğitimlerin verildiği belli başlı merkezlerdir. Bu eğitimlerin yanı sıra söz konusu enstitülerde, helal endüstri konuları üzerine yüksek lisans ve doktora eğitimleri verilmekte laboratuvarlarında helal analizler yapılmaktadır. Ayrıca helal endüstrinin gelişimi ve hak ettiği değeri elde edebilmesi için bu alanda yapılacak Ar-Ge çalışmalarının önemi yadsınmaz. Bu bağlamda, söz konusu araştırma merkezleri birçok araştırmaya ev sahipliği yapmakta ve JAKIM'e destek vermektedir.

4.4. Malezya Helal Konseyi

Malezya Helal Konseyi, Malezya'yı küresel helal merkezi ve lideri haline getirme politikası çerçevesinde yer alan tüm kurumlar için 2016 yılında oluşturulmuş bir koordinasyon meclisidir. Ulusal Helal Politika'nın geliştirilmesi, koordinasyonu ve

izlenmesinin bütünsel olarak uygulanmasını sağlamak için JAKIM, daimi bir sekreteryaya olarak Malezya Helal Konseyi'nin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu konseyin toplantıları, Başbakan Yardımcısı'nın başkanlığında ve helal endüstrisinde yer alan çeşitli bakanlıklardan bakan ve bakan yardımcılarının, ilgili kurumlardan da yetkili kişilerin katılımıyla gerçeleştirilmektedir. Ayrıca, Helal Endüstriyi Geliştirme Kurulu (HDC) ile Belgelenme ve Standartlar Komitesi tarafından da desteklenen Malezya Helal Konseyi, Malezya'yı 2020 yılına kadar Dünya Helal Merkezi haline getirme projesinin başarıya ulaşması için bu projeye öncülük eden bir organizasyondur. Malezya Helal Konseyi'nin öne çıkan işlevlerinden bazıları şunlardır:

- Malezya helal yönetimi için politikalar, düzenlemeler ve yönergeler oluşturmak;
- Helal endüstrisi gelişim gündemini düzenlemek;
- Devletin helal politikalarını, ülkenin ekonomik kalkınmasına paralel olarak doğru bir şekilde belirlemek.

Bu işlevlerini yerine getirebilmek amacıyla Konsey, kurulduğu 2016 yılından itibaren başarılı bir takım girişimlerde bulunmuştur. Mesela geliştirdiği sistem sayesinde JAKIM tarafından sağlanan helal sertifikası onay süreci daha hızlı ve etkin hale gelmiştir. Ayrıca, İşlam İşbirliği Teşkilatı üyesi olan Malezya'nın, küresel helal sektörde daha büyük bir rol üstlenebilme planlarını da dikkate alarak, 2017 yılı itibariyle İşlam Ülkeleri Standart ve Metroloji Enstitüsü'nün (SMIIC) yönetim kuruluna katılması kararını almıştır (TheSunDaily, 2017).

5. Malezya'daki Helal Sertifikasyon Sürecinde Yer Alan Kurum ve Kuruluşlar

JAKIM, Malezya'da helal sertifikası veren yetkili tek kurum olmakla birlikte helal sertifikasyon sürecini yürüten yegane kurum değildir. Malezya'da, helal sertifikasyon uygulaması ve helal endüstrinin gelişimi için hükümet tarafından büyük destek verilmekte, devletin çeşitli organları sistemin işleyişine farklı noktalarda katkı sunmaktadır. Hükümet, JAKIM ve JAKIM'le koordineli hareket eden birçok kurum vasıtasıyla helal sertifikasyon sistemini kontrol etmektedir. Bu kurumlardan öne çıkanlarını ve bunların yetkilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz (HDC, 2019; Noordin vd., 2009):

- i. Malezya İşlam Kalkınma Dairesi (JAKIM):** İç ve dış piyasalar için helal sertifikası ve helal logosu hazırlar. Bu kurum, Malezya'da helal sertifikasyon sisteminin uygulanmasından ve takibinden sorumlu ana kuruluştur.
- ii. JAIN ve MAIN:** Eyaletlerdeki dini kurumlardır. Buldukları eyaletlerde JAKIM adına helal sertifikası ve helal logosu düzenlerler. Helal denetim ve iç piyasalardaki helal sertifikasyon konularına destek olurlar.
- iii. Helal Endüstriyi Geliştirme Kurumu (HDC):** Helal standartların, helal markaların, helal ticaretin ve helal endüstrisinin geliştirilmesi için faaliyetler yürütür.
- iv. İç Ticaret Koperatif ve Tüketici Bakanlığı (MDTCC):** Helal ürünlerle ilgili işlerden sorumlu bakanlıktır. Ayrıca icra ve takip programı sunar. Tüketicilerin menfaatlerini korumaya çalışır.

- v. **Sağlık Bakanlığı:** Gıda güvenliğinden sorumludur. Bir gıda ürününün helal sertifikası alabilmesi için öncelikle sağlık bakanlığının onayının olması gerekmektedir.
- vi. **Tarım Bakanlığı:** Hayvan sağlığı, kesimhaneler ve hayvansal ürünlerle ilgili helal sertifikasyonun takibinden sorumludur
- vii. **Kimya Departmanı:** Gıda Analizlerinden sorumludur. Önceleri, helal sertifikalama için gerekli laboratuvar analizleri yoğunlukla bu birimde yapılmaktaydı.
- viii. **Yerel Üniversiteler ve Araştırma Enstitüleri:** Ar-Ge çalışmaları yapar ve helal konularında kurslar ve eğitimler düzenler. Birçok üniversitede bu amaç için kurulmuş enstitüler bulunmaktadır.
- ix. **Veteriner Hizmetleri Departmanı:** Helal hayvancılık, izleme ve uygulama konularında danışmanlık hizmeti sunar. Kesimhanelerin denetimlerine katılır. Ayrıca ihracat izni ve veteriner sağlık sertifikası düzenler.
- x. **Ticaret ve Sanayi Bakanlığı:** Helal ürün ve hizmetlerinde ticaret ve yatırımları teşvik etmek için stratejiler oluşturup gerekli teşviği sağlar.
- xi. **Malezya Standartları ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü (SIRIM):** Helal uygulamaları için ileri materyal ve ileri üretim alanlarında AR-GE hizmeti sunar. Malezya Standartları'nın geliştirilmesi ve güncellenmesi görevleri arasındadır. Helal standartların geliştirilmesine de katkı sunar.
- xii. **Malezya Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (MARDI):** Helal gıda işleme teknolojisi ve teknolojik gelişim için AR-GE hizmeti sunar. Ayrıca tüm şüpheleri bertaraf

edebilmek için tarımsal faaliyetlerde kullanılan gübrelerin domuz kaynaklı olmamasını sağlamaya çalışır.

6. Malezya Helal Endüstrisi

Malezya'yı helal endüstrisinin öncüsü haline getiren başarının öyküsü ilk olarak 1970'lerde başlar. Özellikle o yıllarda açılan uluslararası restoranlara yönelik başlatılan helal güvence arayışları helal sistemin oluşmasına zemin hazırlar. Sonrasında Müslüman tüketiciler, ithal edilen gıda ürünlerinin helal hassasiyetleri taşması konusundaki isteklerini dile getirirler ve ithal edilen tüm gıda maddelerinin şer'î prensiplere uygun olmasını talep ederler. Bunda, ülkede yaşayan yoğun gayrimüslim nüfustan kaynaklanan ve gıda ürünlerinin %80'den fazlasının müslüman olmayan üreticilerden sağlanıyor olmasının da büyük etkisi vardır (Mahidin vd., 2016). Tabandan gelen bu talepler, Malezya yönetimini standartların yanı sıra bu konuyla ilgili özel yasa ve yönetmelikler çıkarmaya teşvik etmiştir (Asa, 2017). Böylece, sonradan Malezya'yı hem ulusal ve hem de global düzeyde helal piyasasında öncü hale getirecek gerekli zemin oluşmaya başlar.

Özellikle 2000 yılının başından itibaren helal kavramının endüstriyel bir marka haline dönüşmeye başladığı ve gıda endüstrisinin yanı sıra birçok sektörü de içine alarak helal endüstri haline geldiği görülmektedir. Ayrıca, devletin kalkınma planları arasında helal endüstrinin geliştirilmesi ve Malezya'yı helal piyasasının merkezi haline getirme hedeflerinin yer alması, bunun için bütçelerin oluşturulması helal endüstrinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu bağlamda kurulan Helal Endüstriyi Geliş-

tirme Kurumu (HDC), Malezya Uluslararası Helal Fuarı (MIHAS), Malezya Uluslararası Helal Park ve Helal Hub merkezleri gibi organizasyonların hizmete girdiği görölmektedir.

Malezya, helal endüstriyle ilgili iki önemli etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Bunlardan birincisi, 2004 yılından itibaren Malezya Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nın (MITI) ev sahipliğinde ve Malezya Dış Ticaret Geliştirme Kurumu (MATRADE) organizatörlüğünde her yıl düzenlenen Malezya Uluslararası Helal Fuarı (MIHAS), diğerisi ise 2006 yılından itibaren her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen ve Malezya hükümetinin, dünyanın helal merkezi olma hedefi için belirlemiş olduğu on beş yıllık planının önemli bir etkinliğini oluşturan Dünya Helal Formu (WHF)'dur. Her iki etkinlik de, Malezya'nın helal endüstrisi için küresel bir referans ve ticaret merkezi olarak itibar kazanmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Malezya'nın helal sertifikasyon uygulaması sadece gıda sektörüyle sınırlı olmayıp aynı zamanda kozmetik, lojistik, ilaç ve turizm gibi diğer sektörleri de kapsamaktadır. Helal Endüstrisi, İç Ticaret Kooperatif ve Tüketici Bakanlığı (MDTCC)'nin yetkisi altındadır. Ancak, sektör çok geniş bir alana yayıldığı için bu sektörün başarıya ulaşmasını sağlamada birçok farklı kurum da doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaktadır. Bu kurumlar arasında en aktif çalışma yürüten Helal Endüstriyi Geliştirme Kurumu'nun (HDC) faaliyetlerine kısaca burada değinilecektir.

6.1. Helal Endüstriyi Geliştirme Kurumu (HDC)

Malezya'nın Helal endüstrisi sahasında ilerlemesinde önemli yere sahip olan ve helal endüstrisini küresel pazarlara tanıtmaya gayreti içerisinde olan HDC, 18 Eylül 2006 tarihinde tamamen Malezya hükümetinin mülkiyetinde olan özel bir şirket olarak kurulur. Bu şirketin, kurulmasındaki ana sebeplerden biri, helal endüstrinin gelişmesine katkı sunmak ve Malezya'yı bu endüstrinin merkezi haline getirmektir. Ayrıca, helal standartlarının bütünlüğünü sağlama, en iyi kaliteyi elde etme ve şerî hukukun prensiplerine uygun düşecek ve ticari sektörün taleplerini karşılayacak çözümler sunma sorumluluğunu da taşımaktadır. Helal pazarına katılmak isteyen yerel ve uluslararası şirketlere destek de sağlayan HDC, yaptığı çalışmalara ilişkin Malezya'nın Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI)'na doğrudan rapor vermektedir.

Kuruluşundan iki sene sonra, 2 Nisan 2008 tarihinde, yerel ve uluslararası helal sertifikasyon sürecini yürütmek için, Malezya hükümeti tarafından JAKIM'in yetkileri HDC'ye verilmiştir. Bu değişikliğin sebebi; daha iyi bir koordinasyonun sağlanmasına yardımcı olmak, helal sertifikasyon sürecindeki verimliliği arttırmak ve uluslararası düzeyde karşılaşılan karışıklıklara engel olmak olarak ifade edilmiştir (Noordin vd.,2009). Ayrıca Malezya'yı global helal merkez haline getirme politikasının da bu yetki devrinde önemli etkisi olmuştur (Zakaria, 2008). Ancak 8 Temmuz 2009 tarihinde toplanan Malezya Bakanlar Kurulu, helal sertifikasyonla ilgili yetkileri tekrar JAKIM'e vermiştir (Soraji vd.,2017). Gerek JAKIM gerekse HDC, Malezya Helal endüstrisinde çok önemli

bir rol oynamaktadır. JAKIM daha çok helal yönetim, helal sertifikasyon uygulaması ve helal standartlara uygunluk gibi konulara odaklanırken, HDC; yerel ve global helal endüstrisinin gelişmesi ve güçlendirilmesinin yanı sıra helal ürünlerin pazarlanması ve helal endüstrisinin uluslararası düzeye ulaşması için faaliyetler düzenleme gibi konulara yoğunlaşmaktadır.

Helal endüstrisi ile ilgili gelişmeleri yakından takip eden ve bazen de bu alanı yönlendiren HDC, her yıl Dünya Helal Konferansı (WHC) düzenlemektedir. Hükümetin, Malezya'yı küresel bir helal merkez haline getirme stratejilerinden biri olan bu organizasyon sayesinde, dünya genelinde helal endüstrisi alanında yapılan çalışmalarından elde edilen bulguları, geliştirilen yeni teknolojileri, karşılaşılan problemleri ve zorlukları tanıtmak ve tartışmak üzere araştırmacılara uluslararası bir platform sunulmaktadır. Bunun yanı sıra HDC, Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI) ve Malezya Dış Ticareti Geliştirme Kurumu (MATRADE) tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen bir organizasyonla, 2004 yılından itibaren her yıl Malezya Uluslararası Helal Fuarı'nı (MIHAS) düzenlemektedir (Rahman, 2014). Her yıl, Malezya'da "helal haftası" olarak kutlanan Nisan ayının ilk haftası düzenlenen ve birçok ülkeden hatırı sayılır bir katılıma ev sahipliği yapan bu fuar, Malezya'da helal endüstrisine olan ilgiyi daha da artırmaktadır.

6.2. Helal Park

Malezya'nın helal endüstrisinin büyümesine olumlu katkı sunan ve helal odaklı üretim yapan endüstri kuruluşları için hazırlanmış sanayi bölgeleri olan bu parklar, ilgili iş çevrelerine, ortak tesisleri (depolama tesisleri, soğuk zincir depolama ve servis

destekleri gibi) birlikte kullanma imkanı sunmakta ve böylece bu iş çevreleri arasında bir sinerji oluşmasına yardımcı olmaktadır (HKTDC, 2017). Helal Park'lardan bazıları, belirli helal endüstri kuruluşlarına hizmet vermek için tasarlanmıştır. Örneğin, Tanjung Manis Helal Park daha çok su ürünleri yetiştiriciliği ve ilgili helal gıda işleme faaliyetleri için kurulmuşken (RECODA, 2019); Techpark@Enstek, özellikle helal ilaç üretimi ve Ar-Ge Merkezi olarak planlanmıştır. JAKIM'in Helal Analiz Merkezi olan MyHAC da, Techpark@Enstek Helal Park'ında yer almaktadır (THPROPERTIES, 2018). Yine önemli helal parklardan biri olan Prima Halal Food Park, çoğunlukla et ve et ürünleri üzerine yoğunlaşmış bulunmaktadır (PRIMA, 2019).

7. Malezya Standart ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü (SIRIM)

Malezya'nın en önde gelen endüstriyel araştırma ve teknoloji kuruluşu olan Malezya Standart ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü (SIRIM), Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI)'na bağılı bir kurumdur. Bir ulusal standart geliştirme ajansı olarak SIRIM, Malezya Standartlar Departmanı adına, Ulusal Standartlar Alt yapısı'nı denetlemekle görevlendirilmiştir. Ayrıca, ülkedeki endüstri standartlarını geliştirme görevi de bu kurumun sorumluluğundadır. SIRIM ayrıca, ülkenin uluslararası standart geliştirme faaliyetlerine katılımını yönetmek ve böylece ülkenin dünya ticaretindeki çıkarlarını koruma sorumluluğunu da üstlenmiştir.

SIRIM, Endüstri Standartları Komitesi (ISC) aracılığıyla birçok standart hazırlamıştır. Helal standartlar da, bu komite tara-

findan hazırlanan standartlar kapsamındadır (Ghazali & Sawaria, 2014). ISC, genel bir adlandırma olup standartların oluşturulduğu sektöre göre farklı bir harfle birlikte anılmaktadır. Mesela, tarımsal faaliyetlerle ilgili standart hazırlayan komite ISC A olarak adlandırılırken, helal ile ilgili standartları hazırlayan komite ise ISC I olarak adlandırılmaktadır. Malezya Yönetimi tarafından, Malezya Standartlar Dairesi (DSM) bünyesinde yer alan Ulusal Standartlar Komitesi aracılığıyla 14 Mart 2003 tarihinde kurulan Helal Standartlarla İlgili Endüstriyel Standartlar Komitesi (ISC I), helal ürünler ve hizmetlerle ilgili birçok standardın oluşmasında önemli rol oynamıştır (Othman vd, 2016).

7.1. Helal Endüstrisi Alanında Çıkarılan Standartlar

Malezya helal standartları, sadece gıda ürünlerine yönelik olmayıp ilaç, kozmetik, konaklama, kimyevi maddeler, tıbbi cihazlar tüketim malları, işletmeler, kesimhaneler ve paketlemenin yanı sıra lojistik gibi faaliyetleri de kapsamaktadır. Standartlar; üreticilerin, tüketicilerin, kullanıcıların ve standarda ilişkin ilgili diğer grupların dengeli bir şekilde temsil edilmesiyle oluşturulan komiteler tarafından, kendi aralarında oluşturdukları konsensüs ile gerçekleştirilir. Malezya Standartlar Dairesi (DSM), Malezya'nın ulusal standartlar ve akredite-tasyon kurumu olarak hizmet vermektedir. JAKIM, helal standartlarını hazırlarken Malezya Standartları Dairesi (DSM) ve Malezya Standartları ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü (SIRIM) ile birlikte hareket

ederek uyumlu ve koordineli bir sistem oluşturmaya çalışmaktadır. Bunun sağlanması için JAKIM; bazı bakanlıklar, çeşitli devlet kurumları, özel şirketler ve üniversitelerden gelen uzmanlardan oluşan Helal Standartlarla İlgili Ulusal Endüstri Standartları Komitesi (ISC I) yönetimi altında Malezya helal gıda standartlarını geliştirmek için, ilgili Teknik Komite'nin başkanlığını yapmaktadır. Aynı zamanda JAKIM, standartların yanı sıra başvuru, denetim ve izleme için kendi helal uygulama kılavuzunu da (MPPHM) yayınlamıştır. Sonuç olarak, DSM, SIRIM, ISC I ve JAKIM birçok kurumdan gelen temsilcilerle birlikte birçok standart hazırlamıştır. 2019 yılının sonu itibariyle helal endüstrisinin farklı alanlarıyla ilgili olarak hazırlanmış toplamda 16 standart bulunmaktadır (Çizelge 1).

Bu standartlar içerisinde öncelik sırasına göre en başta yer alıp Malezya'nın helal endüstrisi alanında kendisini duyurmasının önünü açan ve helal gıda ile ilgili olarak çıkarılan ilk standart olma özelliğine sahip MS1500 standardı üzerinde önemine binaen kısaca durulacaktır.

7.1.1. Malezya Helal Gıda Standardı (MS1500: 2019)

İlk olarak 2000 yılında çıkarılan, daha sonra 2004 yılında tekrar gözden geçirilip yayınlanan ve 2009 yılına gelindiğinde üzerinde bir takım değişiklikler yapılarak MS 1500: 2009 Helal Gıda - Üretim, Hazırlama, Ambalajlama, Depolama - Genel

Çizelge 1. Malezya'da 2019 yılı sonu itibariyle hazırlanmış olan helal endüstriye ilişkin Standartlar (DSM, 2019)

No	Standard Kodu	Standart Adı
1	MS 1500:2019	Helal Gıda - Genel Koşullar (Üçüncü Revizyon)
2	MS 2400-1:2019	Helal Tedarik Zinciri Yönetim Sistemi - 1. Kısım: Nakliye - Genel Koşullar (Birinci Revizyon);
3	MS 2400-2:2019	Helal Tedarik Zinciri Yönetim Sistemi - 2. Kısım: Depolama - Genel Koşullar (Birinci Revizyon);
4	MS 2400-3:2019	Helal Tedarik Zinciri Yönetim Sistemi - 3. Kısım: Parakendecilik - Genel Koşullar (Birinci Revizyon)
5	MS 2634:2019	Helal Kozmetik - Genel Koşullar (Birinci Revizyon)
6	MS 2636:2019	Helal Tıbbi Cihaz - Genel Koşullar
7	MS 2627:2017	Domuz DNA'sı tespiti, Test Metodu, Gıda ve Gıda Ürünleri
8	MS 2610:2015	İslami Konaklama Hizmetleri – Koşullar
9	MS 2594:2015	İçilebilir Su Arıtma Kullanımı İçin Helal Kimyasallar - Genel Kılavuz
10	MS 2565:2014	Helal Paketleme - Genel Kılavuz
11	MS 1900:2014	Şerîata Dayalı Kalite Yönetim Sistemleri - (Birinci Revizyon)
12	MS 1900:2005	Kalite Yönetim Sistemleri - İslami Açından Gereksinimler
13	MS 2393:2013	İslami ve Helal Prensipler - Terminolojiye İlişkin Tanımlar ve Açıklamalar
14	MS 2424:2012	Helal İlaçlar – Genel Kılavuzu
15	MS 2200-2:2012	İslami Tüketim Malları - Bölüm 2: Hayvan kemiğinin, Derisinin ve Kılılarının Kullanımı
16	MS 2300:2009	Değere Dayalı Kalite Yönetim Sistemleri - İslami Açından Gereksinimler

Kılavuzu (İkinci Revizyon) adıyla tekrar çıkarılan bu standart, son olarak 2019 yılı başı itibariyle yeniden revize edilmiş ve

MS1500: 2019 Helal Gıda – Genel Koşullar (Üçüncü Revizyon) adıyla nihai halini almıştır. Bu standart, yayımlandığı ilk gün-

den bu yana, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta, Malezya'da uygulanan helal sertifikasyona karşı bir güven oluşmasını sağlamış ve ülkede helal endüstrisinin gelişmesine büyük katkı sunmuştur.

Malezya Devleti'nin desteğiyle, İslami ilimler alanında ve ilgili diğer ilim dallarındaki uzmanlardan oluşan Helal Gıda Teknik Komitesi tarafından oluşturulan bu standart, helal gıdaların hazırlanması ve işlenmesi gibi konuları belli prensipler çerçevesinde ele alarak helal gıda üretiminde takip edilecek ilke ve yöntemleri açıklamıştır. Ayrıca bu standart, uluslararası geçerliliği olan Gıdalar İçin İyi Üretim Uygulaması (GMP) ile alakalı olan MS1514:2009 standardı ve Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (HACCP) sistemine göre gıda güvenliği prensiplerini ele alan MS1480:2007 standardı ile birlikte değerlendirilmektedir (Saad vd. 2016). Bu sayede, hem gıda güvenliği hem de gıdaların helalliği noktasında bir güvence oluşturmaktadır. Bu standart aynı zamanda, JAKIM tarafından helal sertifika verilen ürünlerin, uluslararası standartlara göre üretildiğini gösterdiği için bu ürünlere yönelik güvenin daha da pekişmesini sağlamaktadır.

Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu (ISO) yöntemlerine göre geliştirilen ve aynı zamanda, standartların dünya çapında kolayca kabul edilebilir olmasını sağlayan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) tarafından belirlenen prensiplerle de uyumlu olan Malezya helal gıda standardı, ilk hazırlandığı 2000 yılından itibaren diğer ülkelerdeki helal sertifikasyon kuruluşları tarafından büyük ölçüde kabul görmüş, İslam İşbiriliğ Teşkilatı'na (İİT) üye olan bazı ülkeler tarafından da benimsenmiştir. Ayrıca bu standart, BM Tarım ve Gıda Örgütü (FAO)

ile BM Dünya Sağlık Örgütü (WHO) işbirliğiyle oluşturulan ve uluslararası gıda standartlarını hazırlayan Codex Alimentarius Komisyonu tarafından Helal Gıda'nın gerekçelendirilmesinde dünyanın en iyi örneği olarak anılmıştır (Othman vd., 2016). Böylece, özellikle Batı dünyasında Kosher logosunun sahip olduğu güven ve itibarı helal logosu da elde etmeye başlamıştır.

7.1.2. 2014 Malezya Helal Sertifikasyon El Kılavuzu (MPPHM) (Üçüncü Revizyon)

JAKIM, helal standartların yanı sıra kendi denetçileri ve eyaletlerdeki yetkili dini kurumlar olan JAIN/MAIN bünyesindeki helal denetçiler tarafından, helal sertifikasyon uygulamasında takip edilmesi gereken kriterler ile, helal gıda endüstrisindeki üreticiler, imalatçılar, pazarlamacılar ve satıcılar tarafından uyulması gereken kuralları içeren Malezya Helal Sertifikasyon El Kılavuzu'nu (MPPHM) yayınlamıştır. Bu kılavuz, helal standartların hazırlanmasından farklı olarak birçok kurumun ortak çalışmasıyla değil, bizzat JAKIM tarafından, helal sertifikasyonu uygulamak, denetlemek ve izlemek amacıyla hazırlanmıştır

İlk olarak 2005 yılında yayınlanan, 2011 yılında ikinci kez revize edilen ve 2014 yılında gerçekleştirilen üçüncü revizyonla mevcut halini alan 2014 MPPHM, helal sertifikasyonu için bir referans belgesidir ve aynı zamanda Malezya Helal Standardı ile birlikte kullanılmaktadır. Sertifika şart ve gereksinimlerini açıklamanın yanı sıra, MPPHM ayrıca, helal sertifikası başvuru prosedürleri, sertifikalandırma işlemleri, ücretler ve diğer konular hakkında da bilgi içermektedir. Bunun dışında, MPPHM'de 2014 yılında yapılan değişiklik, 2011 Helal

Güvence Sistemine İlişkin Malezya Prensipleri (HAS 2011) ve onun da 2014'te yürürlüğe girmesiyle uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir.

2014 MPPHM daha çok, helal sertifikasyon süreci ve prosedürleri ile ilgili olarak helal sertifikaya başvuran ya da helal sertifika sahibi olan işletmelerin taşıması gereken şartları ve bu işletmeler tarafından dikkate alınması gereken hususları içermektedir. Bu kılavuza göre helal sertifika sahibi olan işletmeler, kendi işletmelerinde, biri Helal Yönetici diğeri de İç Helal Denetçi olmak üzere, teknik bilgiye sahip iki farklı personel çalıştırmak zorundadırlar. Helal Yönetici olan kişi, İslami İlimler alanında eğitim almış biri olup ayrıca geçerli bir Helal Yönetici Sertifikası'na sahip olmalıdır.

8. Sonuç ve Öneriler

Malezya, elli yıla yakın süredir üzerinde titizlikle durduğu ve bu süre zarfında ciddi deneyim ve tecrübe elde ettiği, ilgili bir çok yasa ve standart hazırladığı, özel birimler oluşturduğu helal sertifikasyon konusunda sahip olduğu birikimlerden hareketle, adeta kendisini lider ülke olarak görmektedir. Ayrıca uluslararası helal sertifikası düzenleme ve global helal merkezi haline gelme hususunda Malezya kendisini bu açıdan en ideal ülke olarak tanımlamaktadır. Yine Malezya'yı 2020 yılına kadar küresel helal merkezi haline getirme projesi de bir devlet politikası olarak benimsenmiş bulunmaktadır. Ancak helal endüstri pazarındaki potansiyelin birçok ülke tarafından fark edilmesiyle bu alana yönelik yatırımlar yapılmaya başlandığı ve helal sektörde, gittikçe artan bir rekabet ortamının ortaya çıktığı da görülmektedir. Bu rekabet ortamında lider olabilmeyi başarmak; usülsüzlük ve suisti-

mal durumlarına karşı caydırıcılığı olan yasal dayanaklara sahip olmaya ve uluslararası düzeyde saygınlığı olan uzmanlar tarafından hazırlanmış bir standardı referans almaya ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca bu başarı, helallik kriterlerinin belirlenmesinde söz sahibi olan güçlü bir dini otoritenin varlığına, uluslararası düzeyde akredite olmuş güçlü bir laboratuvar desteği ile töhmet altında kalmayı ortadan kaldıracak şeffaflığı sağlamaya da bağlıdır. Malezya, diğerk ülkeler ile kıyaslandığında, hem tecrübesiyle, hem oluşturduğu kurumsal altyapısıyla ve hem de hazırladığı yasalar ve standartlar ile kendi ülke sınırları içerisinde helal belgelendirme işlemlerini büyük ölçüde başarmıştır. Ancak, bu alanda helal endüstrinin öncüsü olmaya belki en yakın aday ülkelerden biri olsa da bu başarısı şimdilik Malezya'yı lider konuma getirecek düzeyde değildir. Ayrıca, tüm İslam alemini ilgilendiren böylesine önemli bir konuda, liderliği Malezya gibi bir ülkenin değil de, tüm İslam ülkelerinin bir arada yer aldığı ve üzerinde ortak mutabakata vardığı bir çatı kuruluş tarafından -örneğin İİT bünyesinde bulunan SMİIC gibi- yapılması çok daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.

Malezya'da halen uygulanmakta olan helal sertifikasyon sisteminin, ilk zamanlarda toplumsal talebi karşılamaya ve Müslümanların, gönül rahatlığıyla piyasadan gıda ürünlerini alabilmelerini sağlamaya yönelik bir girişim olduğu, fakat zamanla bu uygulamanın, endüstrinin önemli bir ayağı haline geldiği ve devletin kalkınma planları arasına dahil edildiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla devletin ekonomik hesapları ve çıkarları doğrultusunda helal hassasiyet konusunda da bazı zaafaların gösterilebileceği şeklinde bir kısım endişeler de yok değildir. Özellikle dünya markası olarak öne çıkan bazı gıda ürünlerinin ve restoranların

helal logoya sahip olmaları zihinlerde bazı soru işaretleri oluşturabilmektedir. Malezya'daki helal belgelendirme sisteminin, özelde bu tür küresel firmaların ürünlerini helallik boyutunda kontrol altına alma saikiyle ortaya çıktığı dikkate alındığında bu tür firmalara, istenen koşulları yerine getirmeleri durumunda helal sertifika verilmesi, olması gereken tabii bir süreçtir. Ancak, Malezya'nın bu konuda kamuoyunda oluşan endişeleri giderecek şeffaflığı da sağlaması gerekmektedir.

Sonuç olarak Malezya'da, helal sertifikasyon uygulamasının hızlı bir şekilde gelişmesine ve genişlemesine bağlı olarak, tüm bu çaba ve gayretlere rağmen bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle helal sertifikasyon başvurularını inceleme, sertifika alan kurumların denetim ve takibini yapma, ihlal ve suiitimal durumlarında yasal süreci başlatıp davaları takip etme vb. görevlerin hızlı bir şekilde yerine getirilmesi için ihtiyaç duyulan uzman personelin eksikliği, karşılaşılan önemli problemlerden biridir. Ayrıca, 2019 yılı sonu itibariyle dünya genelinde JAKIM tarafından tanınan 45 ülkedeki toplam 81 farklı helal sertifika kurumunca onaylanan ürünler, Malezya piyasasına girdiğinde, sertifika aldıkları kurumun helal logosunu taşıdıklarından dolayı, iç piyasalarda bir çok farklı helal logo ile karşılaşılma durumu söz konusu olabilmekte ve bu durum tüketicilerin zihinlerinde bir takım karışıklıklara yol açabilmektedir.

9. Kaynaklar

Abdul Rahman, L. (2005). Shariah & Malaysian Halal Certification System. *Jurnal Penyelidikan Islam*, 18, 15-36.

Asa, R. S. (2017). Malaysian Halal Certification: It'S Religious Significance

and Economic Value. *Shariah Journal*, 25 (1), 137-156.

Buang, A. H., & Mahmod, Z. (2012). Isu dan Cabaran Badan Pensijilan Halal di Malaysia. *Shariah Journal*, 20 (3), 271-288.

DOSM. (2018). CURRENT POPULATION ESTIMATES, MALAYSIA, 2017-2018: <https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/pdfPrev&id=c1pqTnFjb29HSnNYNUpiTmNWZHArz09>. Son Erişim: 27.10.2019.DSM, Department of Standards Malaysia, <http://www.jsm.gov.my/declaration-of-malaysian-standards-new#.XIVwe2gzY2w>, Son Erişim Tarihi: 23 Aralık 2019.

Efe, Ahmet ve Özay, Mehmet (2013). Helâl Gıda Olgusu Ve Uygulamasına Sosyolojik Bir Yaklaşım: Malezya Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 31, 155-171

FAO. (1997). General Guidelines For Use Of The Term "Halal" http://www.fao.org/input/download/standards/352/CXG_024e.pdf. Son Erişim Tarihi: 17 Aralık 2019.

Ghazali, M. A., ve Sawaria, S. S. (2014). Amalan Standard Halal Di Negara-Negara Asia Tenggara. *International Journal of Islamic and Civilizational Studies*, 1 (1), 35-44.

Hamidi, A. Z. (2018). "Myhac Proof of Govt Emphasises on Development of Islam". *TheSunDaily*: <https://www.thesundaily.my/archive/myhac-proof-govt-emphasises-development-islam-ahmad-zahid-FUARCH536244> Son Erişim Tarihi: 21.12.2019.

Hasbullah, M., Mamat, M. Z., & Abdul Ghaffar, M. A. (2018). Islamic Revivalism and Halal Institutionalization: Tracking the Influence of Modern Science and Technology. *International Halal Management Conference (IHMC 2018)*. Male.

HDC. (2019). Halal Agencies in Malaysia.

http://www.hdcglobal.com/publisher/gw_halal_agencies Son Erişim Tarihi: 19.11.2019.

HKTDC. (2017). Malaysia: A Leading Global Halal Food Hub. <https://hkmb.hktdc.com/en/1X0A92JB/hktdc-research/Malaysia-A-Leading-Global-Halal-Food-Hub>. Son Erişim Tarihi: 10.12.2019.

Jais, Ahmad Sahir. (2019). Halal Executive as Part of the Malaysian Halal Certification Requirements: How Did It All Begin. HASJ Consultancy, Selangor.

JAKIM. (2015). PELAN STRATEGIK JAKIM 2015-2019. <http://www.islam.gov.my/en/about-jakim/jakim-s-profile/strategic-plan/785-pelan-strategik-jakim-2015-2019>. 22.12.2019.

JAKIM. (2019). The Recognized Foreign Halal Certification Bodies and Authorities. <http://www.halal.gov.my/v4/ckfinder/userfiles/files/cb2/LATEST%20CB%20LIST%20AS%20AT%20DECEMBER%2010TH%202019.pdf>. Son Erişim Tarihi: 23.12.2019.

Mahidin, N., Othman, S. N. ve Saifudin, A. M. (2016). Halal Logistics Issues Among The Food Industry Companies: A Preliminary Study. *Journal of Global Business and Social Entrepreneurship (GBSE)*, 2, 34-40.

Matulidia, N., Jaafar, H. S. ve Bakar, A. N. (2016). Halal Governance in Malaysia. *Qualitative Research Conference (QRC)*, (pp. 365-371). Penang.

Yusof, N. (2017). Abuse of Halal Certificate: Legal and Procedural Analysis. *World Applied Sciences Journal* 35 (10): 2245-2251. doi:0.5829/idosi.wasj.2017.2245.2251.

MPPHM. (2014). Manual Procedure for Malaysia Halal Certification (Third Revision) 2014. JAKIM. <http://www.halal.gov.my/v4/images/pdf/>

MPPHM2014BI.pdf. Son Erişim Tarihi: 29.10.2019.

Noordin, N., Noor, N., Hashim, M., & Samicho, Z. (2009). Value Chain of Halal Certification System: A Case of the Malaysia Halal Industry. *European and Mediterranean Conference on Information Systems*, (pp. 1-14). İzmir.

Othman, B., Sharifudin Md. Shaarani, & Arsiah Bahron. (2016). The Potential of ASEAN in Halal Certification Implementation: A Review. *Pertanika Journals Social Sciences & Humanities*, 24(1), 1-24.

PRIMA. (2019). Prima Halal Food Park. <https://www.primahalal.com/developments/primahalalfoodpark.htm>. Son Erişim Tarihi: 25.11.2019.

Rahman, R. b. (2014). Acceptance of Malaysian Halal Certification and Malaysia as Halal Hub by OIC-Member Food Manufactures. *University Putra Malaysia*.

RECODA. (2019). Aquaculture Industry. <http://www.recodacom.my/priority-industries/fishing/>. Son Erişim Tarihi: 23.11.2019.

Riaz, M. R., & Chaudry, M. M. (2004). *Halal Food Production*. CRC Press.

Saad, S. N., Abd Rahman, F., & Muhammad, A. (2016). An Overview of the Shariah Governance of the Halal Industry in Malaysia: With Special Reference to the Halal Logistics. *J. Appl. Environ. Biol. Sci.*, 6 (11S), 53-58.

Safian, Y. H., Salleh, A. Z., Jamil, M. H., & Jamaluddin, M. A. (2017). Halal Governance in Malaysian Companies. *International Halal Management Conference*, 244-251.

Shahar, F. M. (2017). Jakim to Expand Halal Fast Force Programme to Expedite, Standardise Halal Cert Process. *NewStartsTimes*: <https://www.nst.com.my/news/nation/2017/06/244667/jakim-expand-halal-fast-force-programme->

expedite-standardise-halal-cert. Son Erişim Tarihi: 26.11.2019.

Soraji, A. J., Awang, M. D., & Yusoff, A. M. (2017). Malaysia Halal Trust: Between Reality and Challenges. *International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 3 (7), 197-204.

The Sun Daily. (2017). Malaysia Joins SMIIC Board This Year to Play Bigger Role in Global Halal Sector: Zahid. <https://www.thesundaily.my/archive/malaysia-joins-smiic-board-year-play-bigger-role-global-halal-sector-zahid-BTARCH449853>. Son Erişim Tarihi: 22.11.2019.

THPROPERTIES. (2018). Overview. <http://www.th-properties.com/Properties/Core-Business/Property-Development/Bandar-Enstek/Techpark-Enstek/Techpark-Overview/>. Son Erişim Tarihi: 10 Aralık 2019.

Trade Description Act., (2011). [http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Act%20730%20\(REPRINT%202018\).pdf](http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Act%20730%20(REPRINT%202018).pdf), Son Erişim Tarihi: 24 Kasım 2019.

Trade Description (Definition of Halal) Order, (2011). [http://www.federalgazette.agc.gov.my/out-putp/pua_20111230_P.U.%20\(A\)%20430-perintah%20perihal%20dagan-gan%20\(takrif%20halal\)%202011.pdf](http://www.federalgazette.agc.gov.my/out-putp/pua_20111230_P.U.%20(A)%20430-perintah%20perihal%20dagan-gan%20(takrif%20halal)%202011.pdf), Son Erişim Tarihi: 24 Kasım 2019.

UPM. (2018). HPRI UPM Wins Award in conjunction with World Halal Week. https://halal.upm.edu.my/news/hpri_upm_wins_award_in_conjunction_with_world_halal_week-44057?L=en. Son Erişim Tarihi: 22 Aralık 2019.

USCIRF. (2019). 2019 Annual Report. <https://www.uscirf.gov/sites/default/files/2019USCIRFAnnualReport.pdf>. Son Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019.

Yałçın, İ. (2017). Fıkıh ve Siyaseti řer'iyye Bağlamında Küresel Helal Belgelendirme. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(3), 437-472. doi:10.7596/taksad.v6i3.916

Zaina, C. R., Abdul Rahman, S., Ishan, Z. M., & Aziz, S. A. (2015). Jurisdiction and Prosecution of Halal Related Matters in Malaysia: Challenges and Prospects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 294-300.

Zakaria, Z. b. (2008). Tapping Into the World Halal Market: Some Discussions on Malaysian Laws and Standards. *Shariah Journal*, 16, 603-616.